

A SZOCIÁLIS MŰVÉSZET.

Az idei III. számunkban Anatole Francenak egy rövid cikke kapcsán megemlékeztünk Roger Marxról, a modern iparművészet francia apostoláról. Most ismét alkalmat találtunk arra és szükségét érezzük annak, hogy beszéljünk róla, mert egy érdekes kötetben, amely a kopenhágai 1909-ben tartott francia iparművészeti kiállítás nyomán mond el nagyon figyelemreméltó dolgokat a modern iparművészeti törekvésről, összegyűjtve kaptuk az apostolnak legjelentősebb nyilatkozatát, valamint a Franciaországban erre a nyilatkozatra támadt visszhangot. Kétszer is használtuk már az apostol elnevezést, nem véletlenül, de mert igazán nem tudunk másfélét, amely Roger Marx egyéniségének és működésének méltó jelölője lenne. A meggyőződés heve, az ideálokért való forró lelkesedés, akarásának lendülete és főként egyéniségének önzetlensége, az emberiség közös javaiért való önfeláldozó küzdelem intenek arra, hogy a legnagyobb tisztelettel és megbecsüléssel közeledjünk az íróhoz, aki méltó társa a Ruskinoknak és Guyauknak. Az a felhívás, amelyről beszélni akarunk s amely az Idées Modernes, majd rövidebb formában a Matin hasábjain jelent meg, mélyen belevágott a francia iparművészeti élet aktuálításába, amennyiben első megcsendítése volt a párisi nemzetközi iparművészeti kiállítás eszméjének, a megokolás azonban, amellyel Roger Marx a kiállítás szükségét bizonyította, magában foglalja az író egész művészeti hitvallását s így a legkiválóbb érdekességgel bír nemcsak Franciaország, hanem az egész világra nézve. S ugyanilyen érdekességűek azok a válaszok, megjegyzések, reflexiók is, amelyeket Franciaország legkiválóbb szellemei Roger Marx cikkére küldtek s amelyekből alább közöljük a bennünket leginkább érdeklőket.

Roger Marx okoskodásának kiindulópontja, alaptétele, sarokköve a szociális művészet. A művészet, mint az emberiség életének állandó kísérője, kiegészítő része, mint hozzátartozó és tőle elválaszthatatlan valami, ami nélkül az emberiség élete el sem képzelhető. Ez a meggyőződés tehát éles ellentétben áll minden olyan felfogással, amely a művészetet csak luxusnak, csak a szerencsés jómóduak szellemes szórakozásának tartja, szerinte a művészet szükség, amelynek kielégítését minden ember csak úgy megköveteli, mint a természeti szükségletekét. A művészet belevegyül a mindennapi életbe, körülfolylja a mindennapot és a maga benső

erejével magasabbra emeli az élet nivóját. Ám, ha a művészi megnyilatkozások különböző formáit tekintjük, nem lesznek valamennyien egyenlő jelentőséggel a szociális művészet körébe sorolhatók. A grand art kevésbé, mint az alkalmazott művészet, amelynek legbensőbb jellege az élethez való szoros hozzásimulás. A művészet szocializálása tehát az iskolák és otthonok művészetének, az iparművészetnek feladata s mindazoknak, akik az emberiség életén a művészet által segíteni akarnak, az alkalmazott művészet megújítására kell törekedniök.

Franciaországban, amely természetesen legelsősorban tárgya Roger Marx vizsgálódásainak, a jelenben a művészet, az alkalmazott művészet nem tölti be azt a szociális feladatot, amely pedig létezésének legfőbb oka. Nem tölti be pedig azért, mert nem aktuális. A szociális művészet éppen mert mindig eleven, mindig új és eredeti vágyak kielégítését célozza, csak eleven, új és eredeti formákkal tehet eleget hivatásának, csak magának az élő emberiségnek a lelkéből fakadhat és soha semmiféle utánzással nem boldogul. A letűnt korok artisztikus formanyelvét mi már meg nem érthetjük, mert hiszen azt minden kor a saját lelkének érzése szerint alkotta meg s ezek az érzések tőlünk már merőben idegenek. Soha nem lehet az utánzás lehetetlen volta világosabb, mint éppen ma, amikor egy modern, gazdasági alapokon, a szabadság és a független egyéniség elvén épült kor még mindig a feudális korszak merőben idegen formanyelvét használja. Ez a nyelv ma már nem lehet a nép művészete, ennek a szociális élethez igazán nincsen semmi köze s fennmaradása nem is okolható meg másképp, mint avval, hogy a művészet ma még nem érzi át a szociális feladatot s jórészt annak a kiváltságos osztálynak a jólétét szolgálja, amely részint az indolencia, részint a politikai elfogultság, részint a lényegében gyökerező konzervativizmus miatt fordul a múlt művészetéhez.

Amint azonban a művészet elveszti a szociális élethez való kapcsolatot, elsatnyul, tönkremegy. Ez az iparművészet helyzete a mai (Roger Marx cikke 1909-ben íródott) Franciaországban. A modern törekvések nem tudnak lábrakapni, éppen, mert a közízlés még a régi korok stílusainak kedvez, a gazdasági helyzet pedig még nem ment keresztül azon a változáson, amely a művészet szociális jellegének alapját alkotná. Egyes kísérletek vannak, de az egész törekvésnek van egy súlyos, majdnem végzetes hiánya: az építészet részvétlensége. Az építészet a par excellence szociális művészet s egyedül az építészet megújítása lenne

képes a modern iparművészeti törekvésnek állandó sikert biztosítani. Annál is inkább, mert a jelenben az építészet meggyeresztül a legnagyobb változáson s a kor modernsége leginkább az építészetet állítja új feladatok elé. Az új anyagok, a változott technikai eljárások, a gazdasági élet modern formái, amelyek megváltoztatják az épületek jellegét és egyre új, meg új megoldásokat követelnek az építésztől, úgy, hogy a régi formanyelv azoknak kifejezésére nem is alkalmas. Az építészetnek meg kell változnia, az architektúrában új stílusnak kell létrejönnie akár öntudatosan, akár öntudatlanul, mert az új problémáknál a régi sablonok nem alkalmazhatók. Nagyon természetesen ennek a változásnak öntudatos irányítása a legfontosabb feladat, mert ebben rejlik a művészet szociális hivatásának lehetősége, az építészetből kell fakadnia az új stílusnak, amely kiterjed azután az alkalmazott művészet összes megnyilatkozásaira, hogy olyan formákat találjon, amelyek megfelelnek a modern ember érzéseinek, amelyek az összesség, a nép, az emberiség közös kincsei.

Roger Marx ezek után az új művészet franciaországi lehetőségeivel foglalkozik s miután megállapítja az okokat, amelyek hazájában az iparművészet elerőtlenedéséhez vezettek, a legközelebbi teendőket egy nemzetközi modern iparművészeti kiállítás rendezésében látja, amelytől igen sokat vár. Tudjuk, hogy küzdelmének azóta megvolt a maga eredménye s a kiállítás az 1916-ik esztendőben megvalósul. Evvel a kiállítással azonban már több ízben foglalkoztunk s így felesleges volna jelentőségét újból méltatni. Ahelyett inkább azon nyilatkozatok közül ismertetünk néhányat, amelyek Roger Marx cikkeire érkeztek s amelyek a francia szellem legnevezetesebb képviselőinek igen érdekes kijelentéseit tartalmazzák kiváltképpen Roger Marx kiindulási pontjára: a szociális művészetre és annak lehetőségeire nézve. Sorban adjuk ezeket a kijelentéseket, amint következnek.

Paul Desjardins. 1. A művészetet nem lehet úgy tekinteni, mint valami fényűzést, mely felülemelkedik az életen, sőt ellenkezőleg, mint magának az emberi életnek megnyilatkozását, ami azt jelenti, hogy a művészeti produkciók éppen olyan szükségből fakadnak, mint a természeti jelenségek.

2. Az élet, amely a művészi alkotásokban megnyilatkozik, amely azokat irányítja és lelkesíti, szociális élet, az egész társadalom közreműködéséből fakad s az egész társadalom örömét kell hogy lelje benne és ha ma a nép gyermekei ki vannak zárva belőle, ez csak azért van, mert ki vannak zárva a társadalomból magából, az eszmék azon közössé-

géből, amely az egyéneket egy közös egységgé tömöríti.

3. A társadalom, amelynek élete a művészi alkotások szükségességében megnyilatkozik, mindig csak az aktuális, a jelenkori társadalom lehet; csak így lehetséges, hogy érzéseink, akaratunk kifejezést nyerjen. — A retrospektív művészet a maga múzeumaival, stílusos bútorraival, utánérzéseivel és utánzataival, nem lehet sohasem más, mint egy mesterséges dolog, amelynek szépsége hiányos, mert hiányzik belőle a szükségesség jellege.

Auguste Rodin. Úgy érzem, hogy végzetes tévedésben élünk. Manapság nincs divat, amelyet ne a múlt ihletne meg, nincs tárgy, amely ne lenne másolata, természetesen rossz másolata egy régi stílusnak. A görög és középkori plágiumok után, íme most a japán és perzsa utánzatok következnek.

Semmi eredeti, semmi, ami ne volna gyöngye. Oh! ha volna annyi erőnk, hogy a természetből tanuljunk. Akkor talán a cipész a láb formáját tartaná szem előtt, mikor a cipőt megformálja. De mutassanak nekem most egy cipészt, akár a legjobbak közül, aki ne követné a konvencionális divatot. Mert remélhetjük-e, hogy egy ilyen intelligens és észszerű munka vevőre találna? Próbálják megkeresni a vevőt! Az volna a helyes állapot, ha a művészek ma is, mint hajdan, bírái lennének a viselkedésünknek, mint afféle arbitri elegantiarum. De ehhez először meg kellene szerezni a képességet. Hogy erre méltók legyenek, ahhoz a mai munkásnak utol kellene érnie a hajdani tervezőt.

Vajjon a gépek okozzák ezt? Lehet, sőt valószínű. Iparművészetünk hanyatlása vajjon politikai és gazdasági problémáinkkal és bajaikkal van-e összefüggésben? Félő, hogy igen.

Valószínű, hogy egy kiállítás rá fog mutatni a baj arányaira és jelentőségére. De segíteni nem fog rajta.

René Lalique. (Roger Marxhoz.) Ön egy szűkszavú írásban felölelte a francia iparművészet hanyatlásának egész bonyolult kérdését, az előkelő szellemnek avval a mértékletességével, amely csak nagy vonalakban világítja meg a dolgokat, nehogy túlsok időt pazaroljon a részletekre. S mégis mindent megmondott.

Ön megmondotta az okokat, amelyek a jelenlegi, általunk közösen siratott állapotot előidézték: a termelőkből nincsen elég ambíció. Már pedig könnyebb egy Louis XIV. karosszékot lemásolni, mint egy, hasonló szépet alkotni, amely jobban megfelelne a mi korunknak.

Mi történné azonban, ha a műhelyek élére, amelyekben húsz esztendő óta csak a régi stílusok másolatai készülnek, az érdekeikkel elfoglalt spekulánsok helyébe meggyőződéses és mindenekelőtt: szép formákra szomjas mű-

vészek kerülnének? Talán a szociális művészet Franciaországban visszanyerné régi lendületét.

De a mi társadalmunknak van egy osztálya, amely szorgalmasan őrökdi afelett, hogy ez a haladás be ne következhessék: a műtárgyak és régi bútorok gyűjtői ezek, többnyire üzletemberek. Szemtelen csereberélők és sznobok, úgy lépnek fel, mint a gazdag bourgeoisie tanítói, hogy minél több hasznot szerezzenek az üzleteikből, anélkül, hogy a művészet jövőjével törődjenek! abban az országban, amelynek termőerőit minden lelkiismeretfurdalás nélkül elfojtják. Még ahhoz a munkához sem értenek, amelyet folytatnak, tudatlanok és képtelenek arra, hogy felismerjék a szépséget, ha nem szerepel valamely híres, gyűjtemény katalógusában, ha egy autentikus évszám nem adja meg nekik a tájékozódás lehetőségét.

Reméljük mindazonáltal, hogy ellenére annak a nagy kárnak, amelyet eddig okoztak, a modern szociális művészet mégis lendülettel fog bizonyosságot tenni a maga valódi értékéről, ha, az ön kívánsága szerint, megadják neki az erre szolgáló eszközt a kiállítás alakjában, amelynek mielőbbi létesülését a magam részéről nagyon kívánatosnak tartom.

Maurice Maeterlinck. Elolvastam az ön tanulmányát a szociális művészetéről, ön tökéletesen és határozottan kifejezte azt, ami mindnyájunk kívánsága. Itt az ideje, hogy Franciaország tekintetbe vegye azokat a csodálatos, bár gyakran rendszertelen törekvéseket, ame-

lyek körülötte lábra kaptak. Ő fogja feltenni mindezekre a koronát, de sietnie kell. Azok az elemek, amelyekből az általunk várt szépségek létrejöhetnek, már nem sokáig lesznek formálhatók.

Maurice Denis. A végsőig vitt centralizáció, az államiság és a francia tőke közismert, de a jelen politikai helyzet következtében még megnövekedett féltékenysége. Németországban pedig a Kunstgewerbeschule-k felállítására áldozott összegek igen jelentékenyek.

A német törekvések jelentőségét azonban többnyire túlbecsülik. Azt az ízlést, amely a nép körében uralkodik, Barrès írja le a Colette Baudoche-ban. De az országnak van bátor arisztokráciája: menjünk el Weimarba és nézzük meg Van de Velde berendezéseit, Kessler gróf, egy nagyhercegnő és több nagyúr rokona teremtette őket.

De ennek nem a szociális, még csak nem is egy népszerű művészet az eredménye.

Az összes régi művészeti iskolák itt jöttek létre, az ország eliteje teremtette őket, mint ahogy két-három nagyvilági nő és egy szabó teremtik meg a ruhák és kalapok divatját.

Franciaország hajdani fölényét az alkalmazott művészetben s a grand artban ma is érzékenységünk foka magyarázza. Ott, ahol a gépipar lehetséges (Németországban vagy másutt), a művész érzései értéktelenek; el lehet tőlük tekinteni. Nálunk ez lehetetlen. Ezért nem egyeztethető össze Franciaországban az ipari termelés és a művészet.

